

mely azonban a két államot tagállamokká nem degradálta és a kettőt átfoglaló birodalmi közösséget nem hozott létre. A közös főhatalom eszméje egyenesen hamis, valótlan; annak feltevésére egyes helytelyen formák vezetnek, mint pl. azon a dualismus szellemét sértő eljárás, miszerint a közös miniszterek nem a két állam miniszterelnökének előterjesztése és ellenjegyzése mellett neveztetnek ki.

A harmadik elem a két államnak tisztán nemzetközi természetű szövetkezése, szerződési egyesülése a közös érdekű ügyek czélszerű intézésére. Ez a legkevésbé állandó jellegű, határozott időtartamra szorított. Ezen elem kisebb vagy nagyobb terjedelme közömbös az állami souverainitás szempontjából.

Az 1867. évi XII. tczikket Ferdinándy Ausztria és Magyarország közötti szerződésnek sem alakilag, sem tartalmilag, sem egészében, sem részleg nem ismeri el, hanem az uralkodó és nemzet közötti szerződésnek tartja, melynek fentartása vagy megváltoztatása tekintetében az osztrák államnak beleszólása nincs.

Az 1867. évi XII. tcz. ugyanis az 1867. decz. 21-diki osztrák birodalmi alaptörvénytől mind forrása, szövege, lényeges tartalma, mind pedig intentiója szerint különböző, s a kettő közötti egybehangzás még az egybehangzó rendelkezéseket sem teszi köztünk és Ausztria közötti szerződéssé; ez egyszerűen a két állam akaratának egyezségkötés nélküli megegyezése.

Részünkről a király és a nemzet közötti szerződés elméletét a tiszta törvényi elméletől lényegben különbözőnek nem tartjuk, mert hiszen nálunk minden törvény a király és nemzet közötti megegyezés eredménye és a kettőnek hozzájárulásával változtatható vagy szüntethető meg. A szerző álláspontja, mely különben nem ismeretlen, és sokaknál tetszetős is, jogászilag begyözve művében nincs. Az egyezségkötés nélküli megegyezés csak a szorosán vett alakra igaz, a megegyező határozmányok szerződési jellegét alig tagadhatja az, ki az 1867. XII. magyar és a 1867. decz. 21-diki osztrák törvény keletkezése történelmét tárgyilagosan ismeri. A tényeket ama törvénycikkek alól semminő vihar nem fújhatja el. Volt ott előzetes egyezkedés és megegyezés is a két törvényben szabályozott ügyek és intézmények tekintetében, s a két független állam törvényhozása — *előzetes megkötöttségtől ugyan teljesen szabadon* — oly feltevésben fogadott el bizonyos határozmányokat, hogy hasonló, illetőleg azonosok kölcsönösen alkottatni fognak. Mig ezen feltevés be nem következett, addig a későbbi egybehangzó rendelkezések hatálylyal nem birhattak, úgy hogy teljes jogérvényt, végrehajthatóságot csak a másik állam megfelelő eljárása által nyertek. Ezen keletkezési mód szerződési jellegét ad az egybehangzó részeknek, s azok megváltoztatása tekintetében is dominálnak a megalkotás tényezői. Ezen eltérő nézetünk mellett azonban még mindig aláírhatjuk a szerző azon végső tételét, hogy az u. n. közjogi alapnak akár fennmaradása, akár lerontása mellett marad Magyarország független szabad állam, mely semmi más országnak nincs — egyedül saját alkotmányos főhatalmának van alárendelve.

Kivánjuk, hogy Ferdinándy izmosodó tehetségét még gyakran lássuk közjogi tudományunk felépítésénél közreműködni.

K—Y.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Vizsgálati fogság az öntudatlanság és elmezavar eseteiben.

Judikaturánk még nem egy esetben ingadozó.

Bűnvádi eljárásalanságunk az ok, hogy a bíró az elintézésre váró jogesetre a *megfelelő* szabályt nem mindig képes alkalmazni.

Ha keresi a jogalapot, vagy intézkedésének vezérfonala után kutat, a szakkönyvek halmazát nem egy esetben kényszerül átvizsgálni, s ezen buvárlatai daczára a keresett jogszabályt fel nem találhatja. Ezzel rengeteg időt tölt el. Végre kimerülve az eredménytelen keresésben, úgy a hogy, taláalomra intézkedik.

Nem baj, ha a bírónak hasonló intézkedése semmiféle sérelemmel egybekötve nincs. De ha ennek ellenkezője áll s a nem tudatosan okozott jogsérelem a maga jogorvoslati útján el nem hárítható, a kérdésnek teljes odiuma a bírót alig illetheti.

Része van abban a kodifikálatlan jogállapotnak, s e mellett a *szakszerűtlenségre hajló* irányzatnak is.

A saját főszakosztályában foglalkoztatott bíró azon szakosztályabeli ügyek mikénti elintézésében alig fog zavarba jönni. Irott jogszabály nemlétében intézkedésének azon módját fogja választani, mely adott esetben a legis ratio elvével leginkább összeegyeztethető.

Nem mondható ez vice versa.

Szakszerűtlen birói szervezet mellett hasonló esetekben önálló felfogásnak a bíró alig ad helyt. Hanem a tőle várt intézkedés helyett, azon mintegy tultéve magát, határozott állást foglalni vagy ovakodik, vagy mások vélekedéséhez simulni lesz kényszerítve.

A felvetett kérdés, mely rendezve nincs, iménti színezeténél fogva megérdemli, hogy azzal közelebbről foglalkozunk. Mert arra nézve, hogy a vizsgálóbíró az öntudatlan vagy elmezavart terheltekkel szemben vizsgálati fogságot elrendelő határozatának mily módozatok mellett szerezzen érvényt, s ennek keresztülvitelét mily alakszerűségek szemmel tartásával létesitse, irott jogszabálylyal nem rendelkezünk.

A közigazgatási hatóságok a bíróságoknak nem egy esetben adnak át terhelteket, kik mint az öntudati képesség teljes hiányában levők vagy elmezavartak, az őket terhelő büntett súlyos természetéről s a cselekmény elkövetési módjáról felvilágosítást adni absolute nem képesek.

A vizsgálóbíró, miután az ily terheltek beszámíthatási képességének megállapítása a vizsgálatnak egyik legfőbb feladata, azok fogvatartását kénytelen lesz elrendelni. Ezen szabályt annál kevésbé mellőzheti, mert egyedül az orvosszakértők többszöri személyes megfigyelése után lesz felderíthető, hogy az elmezavart terhelt egyszersmind nem közveszélyes egyen-e?

Az öntudatlan állapotnak elmezavar nélküli némely eseteiben s a muló elmezavarnál a vizsgálóbírónak ezenfelül arra kell törekednie, hogy az ily terhelnél az esetleg beálló világos időközökben annak kihallgatása iránt kísérletet tehessen.

Ha ez neki sikerül, s terhelt a vád tárgyává tett cselekmény elkövetése iránt a maga összefüggésében képes nyilatkozni, akkor a vizsgálóbíró is könnyű helyzetbe jut.

Letartóztatást vagy vizsgálati fogságot rendelő határozatát az eszméletét visszanyert terhelt előtt minden nehézség nélkül fogja kihirdethetni s őt felebbezési jogorvoslata iránt kitaníthatni.

De nem teheti ugyanezt az állandó öntudatlanság és elmezavar eseteiben, a mennyiben terheltet se kihallgatni, se a hozandó határozatot előtte megérthetővé tenni nem lesz lehetséges.

S itt van a kérdésnek azon súlypontja, melynek tárgyalásába kívántunk bocsátkozni.

A kérdés eljárási kézikönyveinkben érintve nincs. Ugyanazt bűnvádi gyakorlatunk ez ideig felszínre nem vetette, s állandó és egyöntetű megoldáshoz nem vezette.

Fabiny-féle eljárási javaslatunk, melyben sokan a modern törvénykezések perrendjeiből vett intézményeket s viszonyainkhoz mért alkalmazhatóságát üdvözölték, a kérdés iránt semmiféle irányban utmutatást nem tartalmaz.

Sőt állítható, hogy ugyanannak megoldása iránt kontinensünk perjogaiban kutatva sem jutunk eredményhez.

Mint van az, hogy a kérdést a törvényhozások oly nagy többsége perjogi intézkedés alá sorozni érdemesnek nem tartotta? Mint van, hogy szakirodalmunk, mely a legapróztottabb kérdésekben állást foglal, ebben az egyedüli esetben annak tárgyalásától mindeddig elzárkózva volt?

Azon összefüggésnél fogva, melyben az a vizsgálati fogság rendszerének mikénti alkalmazását szabja elénk, nem kicsinylendő perjogi kérdésnek feltárásához vezet el. E részben akaratlanul elénk tárulnak bünvádi eljárásunk hiányának még további hézagai. Többi közt, hogy eljárásunk nem önjogu személyek ellen s a tompaelmőség vagy hülyeség korlátolt alakjaiban a vizsgálati fogságnak alkalmazását mindeddig semmiféle feltételhez kötni szükségesnek nem tartotta.

Dr. Laufenauer Károly: Az elmebeteg vizsgálati foglyok és fegyenczek elhelyezéséről tartott előadásában² csak imént hangsúlyozta, hogy az elmebeteg vizsgálati foglyok és fegyenczek mai elhelyezése mennyi sok kívánni valót hagy maga után. Ugyanő 50-re teszi azon vizsgálati foglyok és fegyenczek számát, kik mint elmebetegek az országos elmeegógyintézet ápolására utaltatnak.

Ha ebből a vizsgálati foglyokra eső szám egybevetve lesz az elmezavarnak azon egyéb eseteivel, kiknek közveszélytelen volta nem igényli, hogy az országos tébolyintézet falai közé elzárassanak, továbbá ha az elmezavaron kívüli öntudatlan állapotnak minden előforduló s idevágó esete összefoglalva lesz, bátran állíthatni, hogy az öntudatlan és az elmezavart vizsgálati foglyok száma hazánkban vajmi jelentékeny összeget fog képviselni.

De ha ezen szám csupán egynehány esetre szorítkoznék is, még akkor sem szabad megengednünk, hogy egy jogállamban a törvény ép azok jogainak megóvását ne biztosítsa, kikre nézve a megtorlandó cselekmény elkövetésekor a törvényen kívüli lét már főállónak tekinthető volt.

Nem nézhető el, hogy ugyanazok tekintetében a törvényes gyakorlat egymástól annyira széthúzó vizsgálóbírói fel fogásnak engedjen helyet. Hogy a letartóztatott vagy vizsgálati fogságban levő elmebeteg vagy öntudatlan terheltnek érdekei a védelemnek minden ellenőrzése alul elvonatva, a letartóztatást vagy vizsgálati fogságot kimondó vizsgálóbírói határozat *tényleg minden kihirdetés nélkül alkalmaztassék, vagy* legjobb esetben annak kihirdetése *az öntudat visszaállása esetére felfüggesztessék.*

Ma divó gyakorlatunk általánosságban az imént jelzett módozatban állapodott meg.

Vizsgálóbíráink legnagyobb részben az ily öntudatlan, vagy elmebeteg terheltnek ellenében alig követnek más intézkedést, mint a mit a vis major elve eljűk szab. Minthogy terheltnek elmezavara vagy öntudatlan állapota miatt a határozat ki nem hirdethető, ezen faktumot önkényszerű megnyugvással veszik tudomásul.

Az ily terheltnek ekként a perrend helyes elveinek alkalmazása, tehát megfelelő intézkedés nélkül letartóztatva, vagy vizsgálati fogságban tartatnak. Kiindulva azon tudatból, hogy miután terhelt előtt azon határozatnak jogkövetkezménye s az ez ellen alkalmazható joglépések hordereje általa felfogható módon meg nem magyarázható, vizsgálóbíráink teljes jogszerűséggel cselekesznek, ha az ily terheltet fogva tartják a nélkül, hogy ezen határozatuk a kir. ügyészség mint egyik perbeli fél ellenőrzésén túl védelmi beavatkozásra bárkit feljogosíthatna.

Ez visszás jogállapot. Ennek megszüntetésére az arra kötelező törvény hiányában is törekednünk kell.

Hogy valaki heteken és hónapokon át vizsgálati fogságban legyen tartható, kire nézve az őt terhelő bűncselekménynek még csupán a gyanuja járul, minden perrendszerűség

kizárásával s a nélkül tartassék fogva, hogy azon határozatra és annak szóbeli indokaira nézve terhelt az általa használható jogorvoslati módszer iránt megkérdezhető, jogvédője vagy hozzátartozója értesítve lenne, ily eljárást megengedhetlen jogfelfogásnak kell nyilvánítanunk.

Hasonló eljárás az oly terheltknél, kiknek közveszélyes volta csupán a bünygyi vizsgálat további folyamán állapítatik meg, számbaeshető jogsérelmet kevésbé képez. Ezek mint a közbiztonságra veszélyes elmebetegek minden bírói határozat nélkül különben sem menekülhetnének meg azon helytől, melyet részükre szánandó sorsuk jelölt ki.

De az elmebetegeknek azon osztályára, kik nem esnek azonos tekintet alá, az öntudatlan s a beszámíthatási képességgel nem bíró terheltnek családaira közömbössé nem válhatnak, ha azon valódi okot, mi miatt hozzátartozójuk fogva tartatik, nem is ismerhetik.

Az iménti terheltknél nem minden jelentőség nélküli bünygyi mozzanatnak tekinthető, hogy azoknak egy nagy része a terhükre eső vádra vizsgálóbíróilag ki nem hallgatható. Ilykép teljesen el vannak zárva annak lehetőségétől, hogy a vádnak ellenük fenforgó gyanuokait csak részben is meggyöngíthetnék. Szerencse azokra, kikre nézve a vizsgálat további folyamán elérhetővé lesz, hogy a náluk beálló *vildgos időközben* a vizsgálóbíró törvényszerű eljárásának okairól tiszta, öntudatos képet alkothatnak.

Előadott feltevéseim s az ezekből levont következtetések közelebbi megvilágosítását az alábbi öszszerű eset tárja elénk.

Tegyük fel hogy *A.* vagyoni aljas haszonlesési czélből özvegy édes anyjának s egyetlen fitestvérének meggyilkolását elhatározza. Ezen feltevéssel büntársakat keres s azokat *B.* és *C.* személyeiben találja meg. *A.* *B.* és *C.* a büntetést tervszerűleg végrehajtják. Midőn a prédán osztozkodnak, *A.* azon gondolatra jut, minek osztozkodna ő, s minek keverné gyanuba magát, eszélyesebb lesz, ha egy-egy fejszecsapással mindkét büntársát leteríti s a hatósággal szemben majd azzal védekezik, hogy hozzájuk *B.* és *C.* mint rablók törtek be, s anyját és fivérét ezek végezték ki. Ezen rémtett behatása alatt, megtorlás és önvédelmi czélből fejszét ragadott, s azzal *B.*-t és *C.*-t ütlegelte. De *A.* ezen akaratát csak félig valósíthatja meg. *B.*-t a fejére mért fejszecsapással sikerül ugyan leterítenie, *C.* azonban elmenekül.

A. a vizsgálat során önbeismerést tesz s *B.* és *C.*-t mint büntársait megnevezi. *A.* és *C.* ellen a vizsgálati fogság elrendelve lesz. *B.* a szenvedett koponyasértés folytán eszmélethez nem tér, s mintegy két héten át csendőri fedezet alatt előzetes letartóztatásban van a saját otthonában. *B.*-t a csendőrség a gyógykezelő orvos meghallgatása után a törvényszéki fogházba szállítja be. A vizsgálóbíró több ízben megkísérli, hogy *B.*-t kihallgathassa, de ez ujjabb két hét leforgása után se nyeri vissza eszméletét. Ennek folytán se ki nem hallgatható, se az ellene hozott letartóztatási határozat előtte ki nem hirdethető. *B.* a szenvedett sértés következtében rövid idő múlva elhal.

De jure az itt közölt jogesetben sérelem nincs. *B.* valóssággal büntársa volt *A.* és *C.*-nek. Tettének és letartóztatásának következményeit tehát viselnie is kell.

Más tekintet alá esik azonban a tényállásnak azon alakulata, ha *B.* mint teljesen ártatlan egyén jut hasonló sorsra. Vagyis ha *B.* a hozzá áthallott segélykiáltások folytán vagy merőben véletlenül toppan be *A.* pitvarába. Midőn is *A.* véres munkájában magát meglepetve látva, nehogy *B.* árulója lehessen, ezt ugyanazon gonosz tervvel üti le, s *B.*-t mint anyjának és fivérének gyilkosát állítja előtérbe.

Ily utóbbi tényállás mellett az öntudatlan eszméleti állapotban levő *B.*-nek hozzátartozóira nézve közömbös-e, hogy családtagjuk minden perrendszerű vizsgálati intézkedés nélkül lesz fogva tartva.

Nem lép-e elő azon szükségszerű kívánalom, hogy a

² Lásd. Jogt. Közl. f. é. 9. sz.

letartóztatásba jutó családtagra, ki eszméletlen léte miatt letartóztatása vagy vizsgálati fogsága ellen jogorvoslatot nem használhat, mindazon perrendszerü garantiák megóvására találjanak, melyek általánosságban minden terheltre egyaránt biztosítják.

Mint a példaszerű esetben látjuk, nem képzelhető-e, a véletlen vagy a roszakarat összejátszásának egyéb esete is? Midőn valamely büntett elkövetésének gyanuja néha akaratlanul, néha szándékosan, a menekülő valódi tettetől eltérő személyre hárítatik, s ebből következően azon cselekmény elkövetésének gyanuja célzatosan elmebeteg egyénekre irányítva lesz.

Az ily terhelt az elmezavarnak azon hasonló eseteiben, melyekben vizsgálóbíróilag ki nem hallgatható, s *B.*-nek állapotához hasonló *tartós*, illetve állandó öntudatlanság eseteiben, minthogy vizsgálóbíróink általánosságban az imént jelzett gyakorlatot követik, de facto semmiféle jogvédelemben nem részesül.

Miután terhelt ki nem hallgatható, s a vizsgáló bírói határozat hordereje, általa felfogható módon előtte meg nem magyarázható, ha mint *B.* a vélelmezett utóbbi esetben teljesen ártatlanul tartatik fogva, nem lehetetlen, hogy fogságának vagy elmeorvosintézetbe szállíttatásának ideje alatt ha elhal, a reá nehezedett büntetnek gyanujától megszabadulni többé soha nem fog.

Tehát a letartóztatás és vizsgálati fogsággal járó következmények elviselésén kívül viselnie kell, hogy emléke a gonosztevők osztályában szerepeljen.

Ellenben terheltnek érdekei minden képzelhető jogsérelem nélkül megóvhatók lennének, ha a jogvédelemnek azon sáncaiban lelne menedéket, mint azt az ily természetű egyénekre a polgári eljárás szabványai az ügygondnoki intézményben biztosítják.

Ha a gyakorlat megengedhetővé tudná tenni, hogy az elmezavart és az öntudatlan terheltnek letartóztatását vagy vizsgálati fogságát elrendelő vizsgálóbírói határozat *felülvizsgálatlanul* egy esetben se maradjon, ez által a perrend azon jogos követelményének, mikép a magasabb bírói forum a vizsgálati iratokba esetleg betekinthessen, az alkalom kellő módon megadva lesz.

Elhárítható lesz ilykép, hogy a vizsgálóbírónak bármily szabályszerű, de tényleg egyoldalunak látszó intézkedése, minden további bírói ellenőrzés alul elvonható legyen.

Az elérni kívánt cél érdekében többféle megoldási mód képzelhető.

Ezek közül, mint leginkább megfelelő, az eljárásnak azon módja, ha a vizsgálóbíró, letartóztatást vagy vizsgálati fogságot kimondó határozatában, a tartósan öntudatlan vagy elmezavart terhelt részére, hivatalból védő ügyvédet nevez. Határozatát ez előtt kihirdeti, esetleg annak írásban leendő kézbesítését elrendeli. Még óhajszzerűbb, ha ezen határozaton kívül, minden további vizsgálóbírói vagy törvényszéki határozat a kinevezett ügyvédnek egyuttal kézbesítve lesz.

A hivatalból kinevezett ügyvédnek feladata mindazon védveket beszerezni, melyek összevéve terhelt fogvatartásának mellőzését javalhatják. Feladata mindazon adatokat egybe gyűjteni, melyekből terheltnek esetleges ártatlanságára lehet következtetni.

Ha a védő a letartóztatást vagy vizsgálati fogságot rendelő határozatot megfelelően, ez által módot nyújt, hogy a vizsgálóbírói határozat az annak alapul szolgáló előíratokkal a törvényszék s további felelőzés esetén a felsőbb bíróságok felülvizsgálata alá helyeztessék.

Az egyoldalú bírói tévedhetőség veszélye ily esetben teljesen ki van zárva.

A kérdés megoldásának másik kínálkozó módja, ha a vizsgálóbíró arra köteleztetik, hogy az ily terhelt ellen letartóztatást vagy vizsgálati fogságot kimondó határozatát az

összes iratokkal együtt a törvényszék felülvizsgálata alá hivatalból terjeszse be.

Az ajánlott módok közül bármelyik ut választassék, terheltnek érdeke sokkal megközelítőbben lesz képviselve, mint azt a mai jogállapotnak semmit mondó s intézkedésen kívüli rendezetlenségében feltárva találhatjuk.

Csodálható, hogy a mai napig ezen kérdés szükségszerű s elhalaszthatlan szabályozást nem igényelt.

A Btk. 76. §-ában előirt meghatározás szerint nem számítható be a cselekmény annak, a ki azt öntudatlan állapotban követte el, vagy kinek elmetehetsége meg volt zavarva, és e miatt akaratának szabad elhatározási képességével nem birt.

Törvényünk ekként a lelki és elmebeli állapotnak mindazon kóros elfajulásait, melyek mint a beszámítást kizáró körülmény bírói figyelembe vételt ajánlanak, minden büntetőjogi megtorlás alul mentesíti.

Ezzel szemben vajmi sajtászerű, hogy eddigi gyakorlatunkban ott, hol a törvény ezen rendelkezésének érvényre emeléséről van szó, terhelt a büntetőjogi védelemnek megkivántató hatályos eszközeitől alapjában fosztatik meg.

Ennek indokát alig érthetni meg.

Készülő bűnvádi eljárásunk a kérdésnek megfelelő megoldása elöl alig fog kitérhetni.

Addig is, míg annak törvénynyé válása bekövetkeznék, vizsgálóbíróink helyesen cselekesznek, ha hasonló esetekben az eljárásnak fentebb ajánlott azon módjához folyamodnak, mely a védelem szabadságának engedve tért, lehetségesíti, hogy az ily terheltnek ügye felettes bírói elintézésben részesüljön.

Ezt kívánja az *alakiságban* gyökerező jogrend szabványa. Ezt a szánandó s teljes részvétünkre érdemes terheltnek szerencsétlen sorsának azon osztályosai, kik kóros indulatuk behatása alatt bűnözve, a törvénynél fogva minden büntetés alól eo ipso mentesítvék. Vagy ha birtak is szabad elhatározási képességgel, egy lehetséges tévedésnek is eshetnek áldozatul.

Farkas Lajos.

Az államhatalmak megoszlásának elvei.

(Részlet dr. Concha Győző jogászegyleti előadásából.)

Minthogy physikailag lehetetlen ez alkalommal az államhatalmak elméletének dogmatörténetét előadnom, szabadjon dolgozatom előterjesztése helyett e dogmatörténet fordulópontjaira egy futó pillantást vetnem.

Az államhatalmak imént előadott elmélete tárgyilagos, a legtöbb elmélet azonban a kérdést alanyi szempontból vizsgálja, mint célszerű berendezést valamely kívánatos eredmény létesítésére.

Az ily irányu elméletek sorát Locke nyitja meg, az ő vállain emelkedik Montesquieu, a ki nem lát egyebet az államhatalmak megoszlásában, mint az egyéni szabadság biztosítására szolgáló eszközt.

A Montesquieu elmélete ez alapfogatkozásán kívül, minden genialitása, örökbecse daczára, abban a hibában szenved, hogy az államfői hatalmat a végrehajtótól nem bírja megkülönböztetni s a végrehajtó, tehát alárendelt hatalomnak tulajdonítja a felsőbb fölött a szentesítés jogát, továbbá, hogy a hatalmak funkcionális és szervezeti elválását össze zavarta, végül, hogy az államhatalmak elválásából beálló egyensúly, mozdulatlanúság jelentőségét kicsinyli.

Utóbbi hibát az északamerikai unio alkotmányának megteremtői vették észre s a Federalistban az államhatalmak szervezeti elválása daczára azok funkcionális egymásba fonódását követelték.

A* végrehajtó hatalomtól különböző államfői hatalmat a főfelügyelői hatalom neve alatt, legelőbb a mi jogi tanintézetünkben is oly hosszan uralkodott bécsi tanár, Mortini kü-